

EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK

Magazyn AntiPOVERTY
No 130/ 2009
III, 2009
www.eapn.eu

**Walka ze społecznymi skutkami kryzysu
gospodarczego**

**Czy MFW pomoże krajom Europy Wschodniej? Na
przykładzie Węgier i Łotwy**

Kryzys: Hiszpania, Irlandia, Finlandia i Niemcy

Spis treści

Walka ze społecznymi skutkami kryzysu gospodarczego	04
Irlandia: od boom do bum!	06
Hiszpania: wszystkie gospodarstwa domowe dotknięte kryzysem	08
Czy MFW wyciągnie kraje Europy Wschodniej z kryzysu?	10
Sytuacja Niemiec daleka od idealnej	12
Kryzys nie oszczędził Finlandii	15
Wpływ kryzysu na rodziny z dziećmi dopiero zaczyna się przejawiać	17
Wielu w potrzebie i więcej potrzeb – badanie Eurodiaconii na temat wpływu kryzysu gospodarczego na dostawców usług społecznych	19
Kryzys w krajach rozwijających się	21
Kryzys w liczbach	24

Fotografie: Str. 6: Dom, EAPN Węgry, 2009. Str. 7: Zadłużenie na jednego mieszkańca z podziałem na regiony, Alec, Monachium, 2009 Str. 8: EAPN Finlandia, 2009 Str.9: Dzieci, EAPN Włochy, Fraternal Compagnia, 2009
AntiPOVERTYMag Magazyn EAPN, nr 130, III, 2009 Redaktor naczelny: Fintan Farrell Osoba odpowiedzialna za publikację: Nellie Epinat Współpracownicy: Claire Champeix, Coralie Flémal
Square de Meeûs 18, 1050 Bruksela Tel: +32-2-226-58-50, fax: +32-2-226-58-69 E-mail: team@eapn.eu ; Strona internetowa: www.eapn.eu
Niniejszy magazyn powstał przy wsparciu Dyrekcji Generalnej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Równości Szans Komisji Europejskiej. Jego wydawanie jest finansowane z Programu na rzecz Zatrudnienia i Solidarności Społecznej PROGRESS (2007-2013). Więcej informacji na stronie http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.html Informacje zawarte w tej publikacji nie wyrażają opinii i stanowiska Komisji Europejskiej. Tłumaczenie AntiPoverty Magazine na język polski: Kalina Iwanek-Malinowska Tłumaczenie ze środków EAPN Europa.

Szczyt UE musi dotyczyć przyczyn i społecznych skutków kryzysu

Fintan Farrell, dyrektor EAPN

Kryzys gospodarczy z jednej strony przyniósł niszczące skutki dla większości naszego społeczeństwa, z drugiej zaś okazję do zmian. Od tego, jak wykorzystamy tę możliwość, będzie zależało, czy społeczeństwo europejskie pójdzie drogą „społecznie zrównoważonego rozwoju i odbudowy” czy też „weźmie krótki oddech”, by za jakiś czas ponownie pogrążyć się w kryzysie.

Którą z powyższych możliwości wybierzemy zależy od tego, czy wykorzystamy okazję do namierzenia źródeł kryzysu. Jeśli główne przyczyny kryzysu pozostaną „ukryte”, te same błędy będą prześladować środki walki z nim. Istnieje gwałtowna potrzeba zwołania szczytu UE, w celu omówienia przyczyn, leżących u podstaw kryzysu i jego skutków społecznych.

Zdaniem EAPN główną przyczyną kryzysu, prócz załamania rynków finansowych, był rosnący poziom nierówności, zarówno na świecie, jak i wewnątrz UE. Niszczący wpływ nierówności jest coraz częściej udowodniany w publikacjach takich jak chociażby *„The Spirit Level – Why more equal societies almost always do better”* [dlaczego bardziej równe społeczeństwa prawie zawsze radzą sobie lepiej] Richarda Wilkinsona i Kate Pickett. Rosnące nierówności wzmacnia brak odpowiednich regulacji i coraz większe problemy ze skuteczną redystrybucją dóbr w globalizującej się gospodarce.

Aktualne wydanie magazynu EAPN skupia się na wpływie kryzysu na ludzi i społeczność, zmagające się z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Artykuły wyjaśniają dlaczego walka z ubóstwem i nierównościami nie powinna być marginalizowana przy zwalczaniu kryzysu, a raczej stanowić sedno działań.

Walka ze społecznymi skutkami kryzysu gospodarczego

Sian Jones, EAPN policy coordinator

Więcej niż Wzrost i Zatrudnienie

Pomimo wiadomości o poprawie, gospodarka UE nadal jest chwiejna. Do końca 2009 r. pracę stracić ma kolejne 3,5 miliona osób. Opracowano już nowe ramy regulacji finansowych i plan gospodarczej odbudowy w celu pobudzenia wzrostu i utrzymania zatrudnienia¹, lecz nadal brak pełnej oceny ich skutków społecznych. Niewiele uwagi poświęca się osobom, których jakość zatrudnienia gwałtownie spadła, a bezrobotni są niemal niewidzialni. Na dłuższą metę, rosnące wymagania wobec niedoinwestowanych dostawców usług podstawowych, często będących organizacjami pozarządowymi i cięcia w systemach opieki społecznej stanowią podstawowe zagrożenie dla spójności społecznej UE.

Kiepska praca, coraz więcej wykluczenia

Znika coraz więcej miejsc pracy, przy czym najszybciej znikają te niepewne. Kiepska praca dla wielu jest lepsza niż żadna. Czy tak ma wyglądać zrównoważony rozwój? Nieliczne kraje pokrywają brak miejsc pracy dodatkowymi zasiłkami, ale całkowicie nie docenia się długotrwałych skutków tak niskiego poziomu jakości zatrudnienia, że powoduje ubóstwo osób pracujących. Nawet przed wybuchem kryzysu niemal 25% osób żyło w ubóstwie pomimo posiadania pracy. W Hiszpanii ponad 90% utraconych miejsc pracy w pierwszej połowie 2009 r. to praca tymczasowa. W innych krajach znacząco zwiększył się odsetek osób pracujących w niepełnym wymiarze godzin lub zmuszonych do pójścia na urlop (często be wynagrodzenia)². „Ubodzy od dawna” nie stanowią już priorytetu, a większość państw wzmaga politykę karnej aktywizacji pomimo zmniejszającej się liczby miejsc pracy.

Rosnące zadłużenie i niepewność

Utrata miejsc pracy, niepewność i niższe dochody – to problemy składające się na kwestię zadłużenia³. Ale działaniom na rzecz dostawców usług finansowych nie towarzyszą działania na rzecz zrównoważonego i dostępnego cenowo wsparcia kredytowego i uczciwych pożyczek. Odczuwalny jest również nacisk na mieszkalnictwo, szczególnie dotyczący właścicieli mieszkań i domów o niższych dochodach, spowodowany rosnącą liczbą przejęć lokali przez banki i większą presją w sektorze wynajmu.⁴

Oslabione usługi publiczne

Największy niepokój wzbudzają jednak długoterminowe skutki kryzysu dla systemów opieki socjalnej i usług społecznych. W niektórych krajach już teraz wprowadzono cięcia w tym sektorze i zawężono krąg osób uprawnionych⁵, co często

¹ Europejski Pakiet Naprawczy i komunikat Komisji „Driving the Economic Recovery”, Marzec 2009

² Szczególnie w Cyprze i na Malcie.

³ Szczególnie w Finlandii, Luksemburgu i Belgii.

⁴ Szczególnie we Francji.

⁵ Szczególnie w Szwecji, Austrii, Hiszpanii i na Litwie.

nieproporcjonalnie mocno dotyka usług oferowanych przez organizacje pozarządowe. Cięcia w sektorze opieki społecznej i zdrowotnej wprowadzono już w Irlandii. Wiele nowych państw członkowskich o zbyt wysokich wydatkach jest zmuszonych zwrócić się o wsparcie do MFW, który przed udzieleniem pomocy wymaga redukcji poziomu ochrony socjalnej i płac minimalnych, pomimo zaangażowania środków publicznych w przeciwnym kierunku⁶. Ograniczenie obciążeń pracodawców również bezpośrednio zagraża zrównoważonemu finansowaniu systemów opieki społecznej⁷.

Pięć szybkich kroków

1. Wzmocnić ochronę socjalną, zagwarantować dochód minimalny.

Niech każdy ma dostęp do dochodu wystarczającego na pokrycie podstawowych potrzeb i możliwość udziału w społeczeństwie i gospodarce. Należy opracować ramy dyrektywy o dochodzie minimalnym w oparciu o zalecenia komisji, dotyczące aktywnej integracji społecznej⁸.

2. Promować zatrudnienie wysokiej jakości i integrację społeczną osób wykluczonych.

Zrównoważone zatrudnienie wysokiej jakości wymaga zwiększonej ochrony zatrudnienia. Należy opracować wszechstronne podejście do aktywnej integracji społecznej, by zapewnić dostęp do rynku pracy osobom z niego wykluczonym: kobietom, ludziom młodym i starszym, mniejszościom etnicznym i imigrantom.

3. Inwestować w nowe zielone i socjalne miejsca pracy oraz w gospodarkę społeczną.

Środki publiczne inwestowane są głównie w prace doraźne, tymczasem zielone i socjalne miejsca pracy to lepsza inwestycja, promująca gospodarkę niskowęglową i nowe usługi społeczne. Gospodarka społeczna, a w szczególności przedsiębiorstwa integrujące przez pracę (WISE) mogą odegrać znaczącą rolę w inwestowaniu zysków w lokalne usługi i miejsca pracy.

4. Zagwarantować finansowanie ze środków publicznych i zmniejszać nierówności.

Publiczne pieniądze zostały wypompowane do pomocy bankom i gospodarce. Pierwsze cięcia w usługach publicznych miały wyrównać deficyt, a przyczyniły się jedynie do zwiększenia ubóstwa i nierówności i penalizowania osób ubogich. Istnieją alternatywne sposoby zwiększenia przychodu państwa: przesunięcie priorytetów budżetowych, ściganie unikania i uchylania się od płacenia podatków, regulacja różnicy zarobków pomiędzy pracownikami i kadrą zarządzającą oraz pomiędzy poziomem płac i zyskami przedsiębiorstwa.

5. Inwestować w społeczeństwo obywatelskie i uczestnictwo w podejmowaniu decyzji.

Krajowe organizacje pozarządowe zmagają się z rosnącymi oczekiwaniami wobec oferowanych przez nie usług, które są niedofinansowane i nadmiernie oblegane. Niektórym obcięto finansowanie, zmniejsza się także liczba dotacji. Potrzeba szybkich działań, by zapewnić finansowanie dla organizacji pozarządowych i ich podstawowych działań, oraz by zagwarantować lepszy dialog w procesach stanowienia prawa, takich jak socjalna OMK.

⁶ Szczególnie na Łotwie i na Węgrzech.

⁷ Budżet Finlandii w 2009 r. odnotuje stratę w wysokości 912 mln euro.

⁸ Commission Recommendation on Active Inclusion, grudzień 2008.

Budowanie bardziej socjalnej i zrównoważonej przyszłości

Skupienie się wyłącznie na wzroście gospodarczym i traktowanie go jako jedyne celu, zamiast narzędzia osiągnięcia innych celów społeczeństwa leży u podstaw obecnego, niezrównoważonego systemu. Jeśli wady tego modelu nie zostaną radykalnie przemyślane, nie będzie szans zbudowania nowego, trwałego, socjalnego i zrównoważonego systemu na przyszłość. Obecna debata o kształcie strategii dla UE na lata 2010-2020 to idealna możliwość do szerszej debaty. Najnowsze badanie społecznych skutków kryzysu, wykonane przez EAPN oraz propozycje organizacji na rok 2010 wiele wnoszą do tej debaty.⁹

Irlandia: od boom do bum!

Mark Byrne, information and awareness worker, EAPN Irlandia

Choć w niektórych krajach recesja powoli staje się mniej dotkliwa, Irlandia nadal pozostaje głęboko pogrążona w katastrofalnym kryzysie społecznym i ekonomicznym. W 2008 r. w wyniku połączenia czynników wewnętrznych i międzynarodowych, Irlandia wpadła w gospodarczy dołek. Skutki globalnego kryzysu finansowego i załamania kredytowego pogłębiło pęknięcie krajowej bańki nieruchomości.

Bezrobocie wzrosło z 4,8% w styczniu 2008 r. do 12,2% w lipcu 2009 r. Liczba zwolnień wzrosła o 142 %, a najnowsze dane pokazują, że obecnie 423400 osób zarejestrowanych jest jako bezrobotni. Pierwszą gałęzią dotkniętą kryzysem było budownictwo, ale zwolnienia i redukcje szybko rozprzestrzeniły się na pozostałe sektory irlandzkiej gospodarki. Kryzys kredytowy stanowi ogromny problem dla irlandzkich przedsiębiorców, prowadząc do bankructwa setek małych i średnich przedsiębiorstw.

Załamanie rynku nieruchomości w połączeniu z kryzysem zatrudnienia przyniosło zmniejszone przychody budżetu z tytułu podatków. Rząd był zmuszony do zwiększenia zadłużenia, co oznacza, że do końca tego roku Irlandia wyda o jedną trzecią więcej niż uzyska z podatków. Niezrównoważone pożyczki w połączeniu z ujawnionymi nieetycznymi praktykami banków przyczyniły się do obniżenia wiarygodności kredytowej Irlandii na rynkach międzynarodowych.

Nie jest jasne, czy rząd ma pomysł i kapitał polityczny niezbędne do wyprowadzenia Irlandii z kryzysu gospodarczego i społecznego. Wyraźnie brakuje innowacyjnych rozwiązań i wydaje się, że rząd uznał agresywną politykę deflacyjną za jedyne możliwe rozwiązanie. Niedawno opublikowano Raport McCarthy'ego, zamówiony przez rząd w celu znalezienia do 5 miliardów euro oszczędności w finansach publicznych. Raport postuluje między innymi znaczące cięcia wydatków budżetowych na opiekę społeczną, edukację, ochronę zdrowia, organizacje lokalne i skupiające wolontariuszy, a także zniesienie powszechnego

⁹ Patrz: „Unia, której możemy zaufać, propozycje EAPN na 2010 r.” i badanie skutków społecznych kryzysu wg. EAPN.

zasiłku na dzieci. Rząd zbyt późno zajął się kryzysem i niemal wcale nie odniósł się do jego skutków społecznych. Pomimo rządowych gwarancji dla ryzykownych kredytów bankowych, nacjonalizacji Anglo-Irish Bank i wielkich pożyczek dla dwóch największych irlandzkich banków, małe i średnie przedsiębiorstwa nadal duszą się z braku kredytów. W ramach walki z kryzysem finansowym rząd zaproponował powołanie „krajowej agencji zarządzania zasobami” (National Asset Management Agency – NAMA), która miałaby uwolnić banki od ryzykownych kredytów. Wydaje się jednak, że rząd zapłaci nieproporcjonalnie wyższą cenę za te kredyty. Cenę, którą spłacać będą musiały kolejne pokolenia irlandzkich podatników.

Reakcja rządu na kryzys zatrudnienia była opieszła i ograniczona. Ministerstwo Przedsiębiorczości, Handlu i Zatrudnienia wprowadziło program ochrony miejsc pracy, który w sumie kosztował 250 milionów euro. Ma on zapewnić pomoc przedsiębiorstwom dotkniętym kryzysem. Rząd nie potrafi przekonać, że ochrona miejsc pracy jest dla niego priorytetowa.

W miarę narastania kryzysu ujawniają się jego skutki społeczne.

Podobnie jak pracownicy, osoby otrzymujące zasiłki z pomocy społecznej również doświadczyły zmniejszenia dochodów. Zniesiono dodatkowy zasiłek z okazji Świąt Bożego Narodzenia i ograniczono wsparcie dla osób wynajmujących mieszkanie. Raport McCarthy’ego proponuje pięcioprocentowe cięcia w całym budżecie opieki społecznej. Propozycja ta ma potencjalnie katastrofalne skutki dla tysięcy rodzin w całym kraju, który stoi przed realnym zagrożeniem powstania kolejnego „utraconego pokolenia”. Jeden na pięciu młodych ludzi nie ma pracy, a perspektywy pracy dla absolwentów są fatalne.

Kontekst ekonomiczny jest wykorzystywany przez rząd dla usprawiedliwienia zakusów na równość, prawa człowieka i infrastrukturę walki z ubóstwem i rasizmem w Irlandii. Ostatni budżet Biura Pełnomocnika ds. Równouprawnienia (The Equality Authority) został ograniczony o 43%, a fundusze dla Irlandzkiej Komisji Praw Człowieka zostały obcięte o 24%. Jednocześnie wcielono uprzednio niezależną Agencję ds. Zwalczania Ubóstwa (Combat Poverty Agency) do struktur Ministerstwa Spraw Społecznych i Rodziny. Również fundusze na rzecz organizacji pozarządowych i grup społecznych zostały znacząco ograniczone.

Irlandzkie EAPN będzie nadal walczyć i lobbować na rzecz najwrażliwszych grup społecznych.

W obliczu ciągłych ataków na stawki zasiłków socjalnych, lobbujemy za zwiększeniem podatków od wyższych dochodów w celu ochrony kluczowych usług społecznych. Wraz z Community Platform będziemy starali się przedstawić własną propozycję budżetu, której podstawą będzie sprawiedliwość i wyjście kraju z kryzysu. We wrześniu weźmiemy udział w proteście ulicznym przeciwko proponowanym cięciom w zasiłkach. Rozpoczęliśmy również strategię proaktywnej komunikacji, a wiele listów i artykułów EAPN ukazało się w prasie lokalnej i krajowej. Główną zasadą tej strategii jest zaangażowanie osób dotkniętych ubóstwem. W zeszłym miesiącu EAPN w ramach Grupy Roboczej Organizacji Pozarządowych przedstawiła szczegółową analizę kryzysu społecznego i ekonomicznego w Irlandii i proponuje kilka metod na wyjście z kryzysu tak, by uniknąć zepchnięcia jeszcze większej liczby obywateli poniżej granicy ubóstwa.

Choć jak inne kraje powoli wychodzą z recesji, kryzys w Irlandii zdaje się pogłębiać. Irlandzkie EAPN będzie pracować na rzecz i w imieniu tych, których głos nie jest słyszany, oraz tych, których życie się zmieni pod wpływem krótkowzrocznej naprawczej polityki rządu.

Karen Fitzpatrick, the Irish Independent, 10.07.2009

Próbowałam przygotować się do potrzeb rynku pracy, kończąc wieczorowe studia licencjackie z zakresu przeprowadzania badań społeczności lokalnych, jednocześnie angażując się w ochotniczą pracę na rzecz społeczności, aby zdobyć doświadczenie i odwdzińczyć się za otrzymywaną przez wiele lat pomoc z opieki społecznej. Udało mi się dostać pracę w czasie kryzysu, ale było to zatrudnienie na zastępstwo, które dobiegło końca. Moja rodzina znów utrzymuje się z zasiłku - z pewnością nie z wyboru. Siedzę i patrzę na listę podręczników do szkoły średniej dla mojego syna. Powiedziano mi, że nie mogę ubiegać się o dodatek na książki, ponieważ szkoła, do której jest zapisany mój syn nie należy do pokrzywdzonych przez los (...). Szkoła może i nie, ale ja tak (...). Sam fakt, że moje dzieci urodziły się w ubóstwie nie oznacza, że ich marzenia są mniej wartościowe.

Hiszpania: wszystkie gospodarstwa domowe dotknięte kryzysem

Isabel Allende Robredo, dyrektor EAPN w Hiszpanii

W ostatnich kilku dziesięcioleciach nie było w Hiszpanii wydarzenia, które pod względem dotkliwości mogłoby się równać z obecną sytuacją gospodarczą, ograniczeniem produkcji, bezrobociem i brakiem perspektyw. Znaczna ilość środków została wydana na wdrożenie pewnych rozwiązań fiskalnych i pomoc dla systemu finansowego, co spowodowało większe deficyty i wyższe zadłużenie publiczne. Podjęte wysiłki są niewystarczające do zapobieżenia wzrostowi bezrobocia i braku w gospodarstwach domowych pieniędzy z zyskowej pracy. Dlatego należy zwiększyć świadczenia socjalne.

Kryzys dotyka wszystkich gospodarstw domowych, ale ubóstwo w wyniku utraty pracy przeważa w określonych wycinkach populacji, takich jak rodzice samotnie wychowujący dzieci, samotni młodzi ludzie i duże rodziny.

Sytuacja społeczna w Hiszpanii znacznie się zmieniła od czasu nastania kryzysu gospodarczego. Z powodu niepewności zatrudnienia, istniejących nierówności i niewystarczającej ochrony oferowanej przez wiele usług społecznych, poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego znacznie wzrósł.

W ciągu ostatnich dwóch lat znacznie wzrosły też liczba osób obsługiwanych przez usługi pierwszej potrzeby i zapotrzebowanie na poradnictwo psychologiczne.

Jeśli chodzi o profil osób najmocniej dotkniętych kryzysem, to należy wprowadzić rozróżnienie między osobami i grupami społecznymi, które już były wykluczone lub na granicy wykluczenia i których sytuacja pogorszyła się do tego stopnia, że obecnie

są mocno dotknięci kryzysem, a takimi, którzy dotychczas nie mieli trudności, ale obecnie potrzebują pomocy z powodu bezrobocia.

Bezrobocie najbardziej wzrosło wśród imigrantów, ponieważ są oni najczęściej zatrudniani do niepewnych prac. Obecnie z powodu bezrobocia wielu imigrantów ma nieuregulowany status prawny. Odnotowano również znaczny wzrost podań o „dobrowolny powrót”.

Według Służby na rzecz Bezdomnych, kryzys nie wywołał jeszcze znacznego wzrostu liczby bezrobotnych, choć niektóre osoby dotknięte kryzysem zaczynają korzystać z pomocy przeznaczonej dla osób bezdomnych.

Kryzys gospodarczy podkreślił niewydolność istniejących systemów ochrony socjalnej w Hiszpanii. Wszystkie powyższe dane wyraźnie wskazują na ograniczenia systemu gwarantowanego dochodu minimalnego. Hiszpania nie jest w stanie zapewnić skutecznej ochrony osobom o niskich dochodach i ich rodzinom. Co więcej, usługi publiczne nie spełniają podstawowych potrzeb, a fundusze przeznaczane na ten cel są niewystarczające.

Należy koniecznie stworzyć nowy system, który działałby nie tylko jako mechanizm tymczasowej pomocy dla nowych form ubóstwa wywołanych kryzysem, ale również jako rdzeń, wokół którego można powtórnie zorganizować system opieki społecznej.

Działając w ramach Forum Socjalnego (strategia współpracy pomiędzy różnymi hiszpańskimi platformami społecznymi) hiszpańska EAPN uważa, że sytuacja wymaga wszechstronnych działań strukturalnych, mających na celu budowę nowego modelu pomocy społecznej, który byłby zrównoważony, odpowiedni i zdolny do zapewnienia usług wysokiej jakości. Jako członkowie Forum Socjalnego zalecamy stworzenie planu natychmiastowego działania, obejmującego również działania prewencyjne. Oto nasze propozycje:

Oprócz starań, mających na celu ożywienie produkcji na szczeblu lokalnym, **należy powołać fundusz społeczny, zarządzany przez służby miejskie, w celu wdrażania ochrony socjalnej.**¹⁰ Należy podjąć kroki w celu wzmocnienia Skoordynowanego Planu na rzecz Podstawowych Usług Społecznych (Plan Concertado de Prestaciones Básicas), który powinien otrzymać podwójne finansowanie z administracji publicznej. Samorząd lokalny powinien stworzyć wspólne sieci kontaktów z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, aby zmaksymalizować korzyści płynące z planu.

Jeśli chodzi o wsparcie dla osób bezrobotnych bez uprawnień do zasiłku, to zalecamy **przedłużenie zasiłku dla bezrobotnych**, aby utrzymujące się z niego rodziny nie musiały polegać na publicznym wsparciu. Rząd wstępnie zatwierdził zasiłek w wysokości 422 euro przez sześć miesięcy.

Konieczna jest **skuteczniejsza polityka imigracyjna**, promująca praworządność i integrację, zapobiegająca rasizmowi wśród rdzennych mieszkańców i gwarantująca,

¹⁰ Aby działania socjalne były skuteczne, muszą spełniać trzy kryteria: muszą być one spersonalizowane, stosowane konsekwentnie przez jakiś czas i poparte odpowiednim finansowaniem. Najłatwiej połączyć te trzy zalecenia na szczeblu lokalnym.

że „nikt na tym nie traci”. Należy dostosować Ustawę o Cudzoziemcach do obecnych realiów, aby nie zwiększać liczby osób o nieuregulowanym statusie prawnym.

w 2007 r. w porównaniu do 4% w 2006 r.) i jedną z najniższych stóp zatrudnienia w Europie (57,3%). Z powodu kryzysu, prywatne przedsiębiorstwa zredukowały wydatki na personel, redukując zatrudnienie lub opóźniając wypłaty. Niestety, tendencja ta **Należy zagwarantować w konstytucji prawo do minimalnego dochodu.** Proponujemy przekształcenie programu aktywnego poszukiwania dochodu (Renta Activa de Insercion) w pojedynczy system zasiłków, gwarantujący dochód minimalny w całej Hiszpanii. System byłby finansowany wspólnie przez państwo i samorzady i mógłby być uzupełniany innymi zasiłkami ustalonymi przez samorząd. Zalecamy gwarantowany dochód minimalny na poziomie 500 euro.

EAPN Hiszpania zaleca:

- Zrewidować politykę aktywnego zatrudnienia, tak by promować zatrudnienie osób w trudnej sytuacji;
- Pomagać w przejściu od bezrobocia do zatrudnienia poprzez szkolenia;
- Określić potrzeby szkoleniowe i zatrudnieniowe najbardziej wrażliwych grup w celu stworzenia dróg do integracji;
- Zwalczać i zapobiegać gospodarce równoległej;
- Zwiększać świadomość, aby osiągać spójność społeczną.

Poza tym popieramy **dwa działania, które rząd zobowiązał się wprowadzić:** podniesienie płacy minimalnej do 800 euro i zwiększenie najniższych emerytur do podobnego poziomu. Same te dwa działania mogą zmniejszyć stopę ubóstwa w Hiszpanii o 2%.

Czy MFW wyciągnie kraje Europy Wschodniej z kryzysu? Przypadki Węgier i

Łotwy

Elina Alere, dyrektor łotewskiej EAPN

Isabella Marton, dyrektor węgierskiej EAPN

Globalny kryzys gospodarczy szczególnie mocno uderzył w kraje Europy Wschodniej, prawdopodobnie ponieważ ich boom gospodarczy był częściowo zasilany przez ogromne pożyczki z zachodnich banków i łatwy dostęp do kredytów w walutach obcych. Załamanie rynku kredytów i dramatyczny spadek wartości lokalnej waluty sprawiły, że ciężar zadłużenia stał się nie do uniesienia.¹¹ Węgry, Islandia,

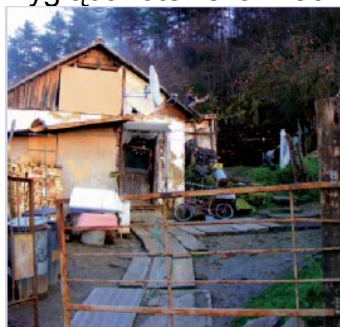
¹¹ Od zeszłego lata polski złoty stracił 48% do euro, węgierski forint 30%, a korona czeska 23%. Z tego powodu zadłużenie liczone w euro wzrosło w ciągu ostatnich kilku lat dramatycznie, co czyni je jeszcze trudniejszym do spłacenia. W Polsce, zadłużenie gospodarstw domowych w walutach obcych w ciągu ostatnich trzech lat zwiększyło się do 12% PKB, przy 70% kredytów hipotecznych w walutach obcych. Na Węgrzech kredyty hipoteczne w walutach obcych stanowią 62% zadłużenia gospodarstw domowych, w porównaniu do 33% dwa

Łotwa, Serbia i Rumunia zaciągnęły w zeszłym roku pożyczki z Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW). Choć MFW twierdzi, że jest zaniepokojony „kosztami socjalnymi” kryzysu¹², to jego głównym priorytetem pozostają reformy budżetowe i strukturalne, a co za tym idzie również cięcia budżetowe na usługi socjalne i administrację publiczną ze wszelkimi tego konsekwencjami.

W 2007 r. gospodarka Węgier przeżyła znaczne spowolnienie wzrostu PKB (1,2% przejawia się również w sektorze gospodarki nieformalnej, który stanowi ważne źródło dochodów wielu rodzin. Również mieszkalnictwo stało się ogromnym problemem. Wiele rodzin z powodu bezrobocia lub rosnących rat kredytów ma ogromne trudności z płaceniem rachunków za energię. Węgry otrzymały pod koniec 2008 r. 1,2 miliardów euro pożyczki z MFW. Cięcia w wydatkach publicznych w połączeniu z problemami finansowymi pogorszyły i tak ciężkie warunki życia Węgrów. Na początek zmniejszono wymiar zasiłku rodzinnego¹³, który dla wielu rodzin stanowił główne źródło dochodu, a wszystkie świadczenia socjalne zamrożono na okres dwóch lat. Wycofano również „socpol”¹⁴.

Kryzys zastał Węgry w trudnej sytuacji politycznej. Rządząca koalicja socjalistów z liberałami właśnie się rozpadła, zmuszając socjalistów do stworzenia rządu mniejszościowego, działającego od kwietnia 2008 r. i zmiany premiera. Klimat społeczny również jest alarmujący, rośnie nietolerancja i przemoc wobec Romów, słabnie zaufanie do władz.

Na Łotwie również przeważają czarne nastroje. Pomimo oświadczenia byłego premiera Ivarsa Godmanisa, że „nie należy podwyższać podatków w czasie recesji”¹⁵, wystąpienie o pożyczkę do MFW doprowadziło do drastycznych cięć pensji, zasiłków socjalnych i do podwyższenia podatków. Zwolnienia, zamykanie szpitali i szkół, wyższe koszty transportu publicznego i nowe podatki- tak teraz wygląda łotewska rzeczywistość.

Na Łotwie pierwsze oznaki kryzysu gospodarczego i społecznego pojawiły się w połowie 2008 r., kiedy rząd zapowiedział zamrożenie podwyżek dla sektora publicznego. Rozpoczęły się negocjacje między rządem i związkami zawodowymi, publiczne protesty i demonstracje, które nie przyniosły żadnego skutku. Kolejnym

lata temu. W całym regionie właściciele nieruchomości mają ogromne zadłużenie, którego po prostu nie będą w stanie spłacić.

¹² www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09295.htm

¹³ Uniwersalny zasiłek uzależniony od liczby dzieci w rodzinie, przydzielany w wyższym wymiarze rodzicom samotnie wychowującym dziecko i osobom zajmującym się chorym dzieckiem.

¹⁴ Jednorazowy zasiłek dla rodzin z dziećmi, kupujących pierwsze mieszkanie lub dom.

¹⁵

ważnym wydarzeniem było bankructwo prywatnego Parex Banku, który władze zdecydowały się ratować. Na początku przeznaczono na ten cel 700 milionów łatów, ale ostatecznie cała operacja kosztowała każdego z podatników 2,5 milionowej Łotwy po 500 łatów (700 euro) i do cna wyczyściła skarbiec. Kiedy zabrakło środków, łotewski rząd wystąpił o pożyczkę do MFW i Komisji Europejskiej. W wyniku negocjacji za zamkniętymi drzwiami ustalono, jakie kroki podejmie Łotwa, aby sprostać wymaganiom MFW w kwestii redukcji zadłużenia publicznego. Podniesiono VAT z 18% do 22%. Największą podwyżką objęto leki, książki i prasę, objęte wcześniej 5% VATu. Kolejnym krokiem było zmniejszenie wysokości i czasu otrzymywania zasiłku macierzyńskiego i rodzinnego. Miesięczna minimalna płaca wynosi obecnie 180 łatów (250 euro), co nie wystarczy na godziwe życie. Minimum ma być obniżone do 160 łatów. Jednocześnie notuje się zwiększenie nieopodatkowanego dochodu (tzw. „pensja w kopercie”), choć w poprzednich latach udawało się skutecznie eliminować to zjawisko. Jak ludzie mają wierzyć w sens płacenia podatków, skoro obcina się wszelkie wydatki publiczne?

Rządowa wizja reform jest niejasna, jeśli nie chaotyczna. Kroki podjęte przez rząd w celu sprostania wymaganiom MFW i Komisji Europejskiej przeszły niezauważenie aż do wyborów samorządowych w czerwcu 2009 r., po których premier Valdis Dombrovskis zapowiedział cięcia budżetowe w wysokości ponad 600 milionów łatów. Najbardziej ucierpiały wydatki socjalne – emerytury, zasiłki i system opieki zdrowotnej i socjalnej. Dramatycznie zmalała dostępność minimalnych świadczeń. Tysiące osób pracujących w sektorze publicznym straciły prace. Bezrobocie sięgnęło 12,1%, co jest najwyższym wskaźnikiem od 12 lat. Socjologowie ze względu na nastroje społeczne przewidują nową falę emigracji¹⁶.

Sposób w jaki władze podeszły do kryzysu będzie miał konsekwencje dla nadchodzących pokoleń. Może już czas, by wszystkie państwa członkowskie Unii przemyślały swoją strategię i zaczęły budować Unię, której możemy zaufać.

Sytuacja Niemiec daleka od idealnej

Teresia Meyer i Manfred Mohr, EAPN Niemcy

Niemcy, jako kraj żyjący głównie z eksportu, odczuły kryzys przede wszystkim jako spadek zamówień i zmniejszenie produkcji. Spowodowane ty bankructwa wywołały falę zwolnień, znacznie zwiększając bezrobocie.

Niemiecki rząd podjął różne kroki w celu zmniejszenia dotkliwości skutków kryzysu dla rynku pracy. W listopadzie 2008 r. i styczniu 2009 r. przyjęto dwa pakiety pobudzające gospodarkę¹⁷ i zapewniono 100 miliardów euro na ich wdrożenie. Pakiety te opracowano w celu zrównoważenia załamania eksportu poprzez rozwój

¹⁶ Pierwsza fala emigracji nastąpiła w połowie lat 90., kiedy dziesiątki tysięcy Łotyszy opuściło swój kraj w poszukiwaniu lepszego życia w Irlandii, Wielkiej Brytanii i Hiszpanii. Niedawno zaobserwowano ponowny wzrost imigracji.

¹⁷ „Safeguarding employment by consolidating growth” i „Pact for stability and growth in Germany”

popytu wewnętrznego i umożliwienie firmom jak najdłuższego utrzymania zatrudnienia.

Rząd przyjął szereg ulg od podatków i innych obciążeń. Wśród nich między innymi „zielony dodatek” na zakup samochodu, który znacznie pobudził krajowy popyt na samochody. Dodatkowo, rząd zwiększył publiczne inwestycje kapitałowe, szczególnie w infrastrukturę lokalną, co poprawiło możliwości krótkoterminowego zatrudnienia. Taką koncepcję działań uznały za skuteczną władze innych państw, ponieważ umożliwia ona zwolnionym pracownikom podjęcie jakiejś pracy bez konieczności czekania na ożywienie gospodarcze. Krótkoterminowe zatrudnienie istniało również przed kryzysem, ale dopiero teraz odzyskało swoją właściwą funkcję. Liczba pracowników tymczasowych wzrosła z 51000 w maju 2008 r. do 1,4 mln w maju 2009 r.

Dzięki tym działaniom, szczególnie zatrudnieniu krótkoterminowemu, udało się znacznie uniknąć bezrobocia (które wzrosło z 7,5% / 3,16 mln osób w czerwcu 2008 r. do 8,1% / 3,41 mln osób w czerwcu 2009 r.). Relatywnie stabilne ceny i planowane podniesienie emerytur w lipcu 2009 r.¹⁸ oraz zmniejszenie ulgi na dojazdy do pracy również pozytywnie wpłynęło na obecną sytuację na rynku pracy i rynku konsumenckim. Rynek pracy mniej ucierpiał również ze względu na zmniejszającą się liczbę osób aktywnych zawodowo, wynikającą z przemian demograficznych w Niemczech.

Niemniej jednak, wszystkie te rozwiązania są tymczasowe i wkrótce nie wystarczą by zapobiec **ogromnemu wzrostowi bezrobocia, a co za tym idzie ubóstwa**, który pomimo pewnych oznak wychodzenia z kryzysu będzie trwał. Niedługo okaże się, czy dalszy wzrost bezrobocia wpłynie na decyzje Niemców w nadchodzących wyborach parlamentarnych i jak nowy rząd poradzi sobie z pogarszającą się sytuacją.

Coraz więcej osób pracuje na niepewnych stanowiskach. Zatrudnienie krótkoterminowe obciąża w szczególności rodziny, które nie są w stanie pokryć opłat. Najmocniej ucierpią najwrażliwsze grupy, wśród nich rodziny, imigranci, osoby samotnie wychowujące dzieci, dzieci i osoby starsze. Nieuniknienie do końca tego roku, wraz ze wzrostem bezrobocia, zmniejszą się również zabezpieczenia socjalne, a zapotrzebowanie na zasiłki socjalne wzrośnie. Złą sytuację pogłębi brak oszczędności z przeszłości oraz fakt, że podjęte przez rząd środki (w tym ogromne nakłady na gwarancje bankowe) doprowadziły do rekordowego poziomu zadłużenia publicznego (1,641 mld euro do końca 2008 r.), co wraz z ogromnymi nakładami na świadczenia socjalne prawdopodobnie będzie miało negatywny wpływ na stabilność i bezpieczeństwo systemu socjalnego w przyszłości. Społeczeństwo jest coraz bardziej świadome tego, że ktoś będzie musiał za to zapłacić. W tym wypadku podatnicy.

¹⁸ Przed kryzysem rząd zapowiedział zwiększenie emerytur do lipca 2009 r. i nie zmienił swoich planów.

Debt per Inhabitant segmented by Region

Podczas gdy rząd kładzie coraz większy nacisk na wyjście z kryzysu gospodarczego i zwiększenie zatrudnienia, podmioty społeczeństwa obywatelskiego muszą ponosić odpowiedzialność za wspomaganie osób już ubogich i zubożałych w wyniku kryzysu. Organizacje charytatywne i wolontariackie muszą wyrzucić presję na rząd, by Niemcy wywiązały się ze swojej misji państwa opiekuńczego poprzez:

- uznanie kluczowej roli społeczeństwa obywatelskiego, organizacji charytatywnych, gospodarki społecznej i pracy społecznej;
- monitorowanie i zagwarantowanie wystarczających inwestycji publicznych na strukturę socjalną.

W tej sytuacji niemiecka EAPN (*Die Nationale Armutskonferenz – NAK*) wzmogła swoje wysiłki, by jak najlepiej przygotować się do Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem 2010, starając się uczulić niemieckie społeczeństwo na problem ubóstwa i odpowiedzialność za walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. W tym duchu, niemiecka EAPN uczestniczyła w omawianiu i kształtowaniu Krajowego Programu Strategicznego. Obecna sytuacja daleka jest od idealnej nie tylko ze względu na skutki obecnego kryzysu gospodarczego ale również w związku z pewnym oporem w kręgach politycznych, przed podjęciem rzeczywistych kroków przeciw ubóstwu i wykluczeniu społecznemu.

Obecnie trwają przygotowania do krajowego tygodnia tematycznego, który jest częścią programu krajowego Roku Walki z Ubóstwem. NAK i inne grupy obywatelskie będą starać się podkreślić konieczność trafienia do grup, które są stosunkowo nieświadome tematu ubóstwa, lub które są za mało przekonane o konieczności walki z tym „zjawiskiem”, którego występowanie powinno szczególnie zawstydząć tak bogaty kraj jakim są Niemcy.

Kryzys nie oszczędził Finlandii

Ari Saarto, EAPN Finlandia

Krajowy Raport Strategiczny na temat Ochrony Socjalnej i Integracji Społecznej 2008-2011¹⁹ przedstawiony przez Finlandię w 2008 r przedstawia sytuację jako stosunkowo dobrą. Według raportu zasiłki socjalne, usługi społeczne, zdrowotne i inne w dużym stopniu przyczyniły się do tego, że ubóstwo w Finlandii jest rzeczą niespotykaną, a równość płci jest na wysokim poziomie. W porównaniu do innych państw członkowskich Finlandia nadal zajmuje wysokie miejsce pod względem zatrudnienia i warunków życiowych. Stopa ubóstwa jest tu niska, a ubóstw wśród dzieci najniższe w UE, choć zaczęło rosnać na krótko przed opublikowaniem raportu²⁰.

Od czasu wydania krajowego raportu strategicznego ogólna sytuacja w Finlandii uległa pogorszeniu głównie ze względu na globalny kryzys gospodarczy i finansowy. Nie ma jeszcze całościowej oceny konsekwencji społecznych kryzysu, ale szkody są ewidentne. Bezrobocie zaczęło wzrastać już pod koniec 2008 r. z 6,4% w sierpniu 2008 r. do 8,7% w lipcu 2009 r. Rosnące bezrobocie wśród młodych ludzi jest szczególnie niepokojące. Zmniejszył się dochód gospodarstw domowych, szczególnie rodzin z dziećmi, rosną zaś wydatki na cele mieszkaniowe i socjalne. Grupą, w której odnotowano największy wzrost ubóstwa to osoby samotnie wychowujące dzieci. Zmieniło się też podejście społeczeństwa do imigrantów i podróżujących ubogich obywateli UE, w szczególności Romów, obecnie postawy bywają negatywne, czasem nawet wrogie.

W Finlandii gminy są odpowiedzialne za zapewnienie podstawowych usług. Albo same wywiązują się z tego zadania, albo zlecają to sektorowi prywatnemu i organizacjom pozarządowym²¹. W wyniku kryzysu gospodarczego zmniejszyły się wpływy z podatku dochodowego, co odbiło się na możliwościach zapewnienia usług socjalnych, zdrowotnych i edukacyjnych. Istnieje obawa, że ta tendencja może utrzymać się przez kolejne kilka lat. Cięcia w sferze usług na poziomie gmin mogą pogłębić lokalne i regionalne różnice i nierówności w zapewnianiu podstawowych usług społecznych.

Centrum Badawcze Zatrudnionych (Labour Institute for Economic Research) ocenia, że utrzymanie wystarczającego poziomu usług społecznych i zabezpieczenia socjalnego wymaga podwyższenia podatków, wyższego wskaźnika zatrudnienia i wyższego wskaźnika urodzeń²². Finlandia potrzebuje minimum 75% stopy zatrudnienia, a całkowite opodatkowanie dochodu powinno wynosić 45%. Dodatkowo, należy podnieść wiek emerytalny (do 63-68 lat), ponieważ

¹⁹ Krajowy Raport Strategiczny na temat Ochrony Socjalnej i Integracji Społecznej 2008-2011. Raport ministerstwa zdrowia i spraw społecznych 2008, str. 38.

²⁰ Esa Iivonen, „Child Poverty in Finland”, prezentacja na konferencji „Praktyczne sposoby poprawy zdrowia i życia dzieci w krajach europejskich”, Helsinki, 24.04.1009.

²¹ Zapewnianie usług społecznych przez organizacje pozarządowe i partnerstwa organizacji z sektorem publicznym ma w Finlandii długą tradycję. Do pracy społecznej znacznie przyczyniają się również organizacje kościelne.

²² 43,1% w 2008 r., 41,8% w 2009 r. i 41% w prognozach na 2010 r.

w praktyce ludzie przechodzą na emeryturę w wieku 59 lat. Krajowe Biuro Audytorskie ocenia, że jeśli integracja społeczna jednego młodego obywatela trwa przez cały okres jego aktywności zawodowej (40 lat), to jego wejście na rynek może kosztować państwo około 11 milionów euro.

Polityka UE wymaga od Finlandii podkreślenie jak ważne jest wszechstronne podejście strategiczne. „Koncepcja pomocy społecznej musi być rozumiana szerzej i obejmować całe społeczeństwo. Państwo opiekuńcze powinno być w stanie sprostać krajowym, europejskim i globalnym wyzwaniom”²³

EAPN Finlandia nadal obawia się, że rząd może powtórzyć błędy popełnione podczas kryzysu w latach 90., kiedy obcięto wiele zasiłków i świadczeń, spychając liczne rodziny w ubóstwo, które cierpią do dziś. Poziom zasiłków często nadal bardzo odstaje od ogólnego poziomu płac.

Należy przyznać, że niektóre dobre praktyki przyjęte podczas ostatniego kryzysu przyniosły dobre efekty, które widać chociażby w przypadku poradnictwa dla osób nadmiernie zadłużonych, zapoczątkowanego w lutym 2003 r. przez organizacje pozarządowe i wprowadzonego do przepisów w 2002 r. Z drugiej strony, szeroko reklamowane „szybkie pożyczki” znacznie zwiększyły zapotrzebowanie i popyt na tego typu usługi.

Nadchodzi Europejski Rok Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym 2010, a głównymi celami Finlandii są integracja i spójność społeczna. Oznacza to, że integracja społeczna została rozpoznana jako istotny element w fińskim ustawodawstwie, choć nie zawsze jest w praktyce wdrażana na poziomie programów lokalnych.²⁴

Fińskie władze i organizacje pozarządowe są zdania, że promowanie zdrowia i dobrobytu wzmacnia integrację społeczną, bezpieczeństwo i ochronę prawną.

²³ Krajowy Raport Strategiczny na temat Ochrony Socjalnej i Integracji Społecznej 2008-2011. Raport ministerstwa zdrowia i spraw społecznych 2008, str. 38.

²⁴ Fińska EAPN jest mocno zaangażowana w proces wdrożenia i przygotowania Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem jako członek NIB. W fazie wdrożeniowej EAPN Finlandia będzie jednym z głównych partnerów konsorcjum, wybranego do koordynacji działań w 2010 r. Koordynatorem naszego konsorcjum jest Krajowy Instytut Zdrowia i Opieki Społecznej (THL), instytucja badawcza działająca w ramach Ministerstwa Zdrowia i Spraw Społecznych.

Prezydent Tarja Halonen podkreśla, że „zrównoważony rozwój wymaga globalnej sprawiedliwości i odpowiedzialności rynków za ludzi i środowisko”²⁵. Fundusze obecnie przeznaczone na usługi społeczne i zdrowotne powinny być postrzegane jako inwestycja, a nie strata. „Prewencja, wczesna interwencja oraz współpraca władz państwowych to podstawowe sposoby zwalczania dyskryminacji, niepewności i przemocy w społeczeństwie”²⁶

Wpływ kryzysu na rodziny z dziećmi dopiero zaczyna się przejawiać

Jana Haisworth, sekretarz generalny Eurochild

Dopiero teraz zaczyna się ujawniać obraz tego, w jaki sposób najgłębszy kryzys gospodarczy od czasu II wojny światowej wpływa na życie rodzin z dziećmi. Zwolnienia to tylko czubek góry lodowej. Wpływ kryzysu na życie zależnych członków rodziny jest gorzej udokumentowany.

Nadal najbardziej niepokojąca jest sytuacja tych rodzin, które były w gorszej sytuacji już przed kryzysem. Wraz ze zmianą punktu ciężkości na rzecz osób, które utraciły pracę wskutek kryzysu, istnieje ryzyko pominięcia najwrażliwszych grup.

Członkami Eurochild są głównie organizacje świadczące usługi na rzecz rodzin i dzieci lub strzegące praw dzieci. Ich zadanie staje się coraz trudniejsze. **Organizacje pozarządowe są same zmuszone do poszukiwania środków mimo rosnącego zapotrzebowania na ich usługi. Rządy nie wywiązują się z obietnic inwestowania w redukcję ubóstwa wśród dzieci i promowania praw dziecka.** Brakuje kontroli nad tym, w jaki sposób cieższe budżetowe wpływają na prawa socjalne, a wszystko to w czasach, gdy wydaje się miliardy euro na ratowanie sektora bankowego.

Dzieci jeszcze przed kryzysem były grupą podatną na ubóstwo. Niemal jedno na pięć dzieci żyło w ubóstwie. Obecnie liczba ta się zwiększyła. Dla organizacji Eurochild zawsze było ważne, by globalne strategie walki z ubóstwem skupiały się w pierwszej kolejności na dzieciach, ponieważ dzieci jako grupa zazwyczaj są ignorowane, a ich potrzeby rozpatrywane są jedynie w ramach polityki rodzinnej. Dzieci jako pełnoprawni obywatele Unii Europejskiej zasługują na to, by wziąć pod uwagę ich własne opinie i doświadczenia. **Dzieciństwo to okres szczególnej podatności na zmiany. Skuteczna wczesna interwencja na tym etapie życia może mieć długofalowe skutki. Może również prowadzić do złamania międzypokoleniowych wzorców ubóstwa i wykluczenia.**

²⁵ Tarja Halonen, Przemówienie otwierające seminarium „Sosiaali-ja terveysturvan päivät Rovaniemellä”, Rovaniemi, 12.08.2009.

²⁶ Krajowy Raport Strategiczny na temat Ochrony Socjalnej i Integracji Społecznej 2008-2011. Raport ministerstwa zdrowia i spraw społecznych 2008, str. 38.

Doświadczenie kryzysu prawdopodobnie będzie miało długofalowy wpływ na społeczny, emocjonalny, moralny i intelektualny rozwój dzieci. Obejmuje to zarówno bezpośredni wpływ, na przykład w przypadku Łotwy – zamykanie szkół i brak możliwości zapewnienia przez rodziców transportu do szkoły lub przedszkola, oraz bardziej subtelne przypadki, związane z tym, w jaki sposób dzieci radzą sobie ze stresem w rodzinie, czy planują przyszłość w oparciu o swoje poczucie perspektyw i możliwości.

Choć trudno powiązać to bezpośrednio z kryzysem, niektóre organizacje członkowskie Eurochild donoszą o zwiększonej liczbie dzieci skierowanych do opieki społecznej i częstszych przypadkach przemocy domowej. Jedno jest pewne i dowodzą tego wcześniejsze badania²⁷ - jakość opieki rodzicielskiej ma ogromne znaczenie dla ochrony dziecka przed skutkami kryzysu. **To, czy dzieci będą umiały zrozumieć sytuację, poradzić sobie i pogodzić się z nią zależy w dużej mierze od jakości opieki rodzicielskiej, co z kolei związane jest z zasobami i okolicznościami.** Napięcie ekonomiczne ma niewątpliwy wpływ na relacje rodzinne. Rodzice mogą nie mieć czasu i zdrowia, by wychowywać i prowadzić przez życie swoje dzieci w taki sposób, by stawiać wyraźne granice, monitorować postępy i pozytywnie reagować na ich rozwój. Jest to krytyczne dla budowania samooceny i poczucia tożsamości u dzieci.

Z perspektywy Eurochild, **ubóstwo dzieci musi zajmować najważniejsze miejsce w agendzie politycznej, jako element długofalowej i zrównoważonej strategii walki z ubóstwem w UE.** Nie może być żadnych kompromisów. Dzięki Otwartej Metodzie Koordynacji Integracji Społecznej rośnie znajomość dobrych praktyk zwalczania ubóstwa wśród dzieci²⁸. Jednocześnie powstaje Europejska Strategia na rzecz Praw Dziecka²⁹, zapewniająca ramy dla podejścia do redukcji ubóstwa, powstałego w oparciu o prawa. **Jak na razie zaangażowanie rządów w ten projekt jest dobrowolne, a wola polityczna zależy w dużym stopniu od presji, jaką wywiera kryzys. Opóźnianie wdrożenia reform spowoduje tylko problemy w przyszłości.** Inwestowanie w dzieci nie może czekać. Ciężar zaniedbań odziedziczą kolejne pokolenia.

²⁷ Jenni Leinonen, „Struggle, Child Mental Health and Family Well-being in Finland – During the Economic Recession of the 1990s: the importance of parenting”, STAKES Research Report 143, 2004

²⁸ „Child poverty and well-being in the EU – current status and way forward”, SPC, styczeń 2008.

²⁹ Komunikat z 2006 r. „Towards an EU Strategy on the Rights of the Child” (COM(2006) 367) oczekuje przyjęcia Unijnej Strategii na rzecz Praw Dziecka po dalszej analizie i publicznej konsultacji. Niedawny sztokholmski komunikat (COM(2009) 262) na temat dalszej pracy DG JLS ponownie zobowiązuje UE do przyjęcia jako kwestii priorytetowej „ambitnej strategii na rzecz praw dziecka” (str. 30).

Eurochild wzywa rządy państw członkowskich do wykorzystania możliwości, jaką stwarza Europejski Rok Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym do tego, by przyjąć konkretne i mierzalne cele redukcji ubóstwa i wykluczenia wśród dzieci, za które odpowiadają poszczególne państwa członkowskie. Zalecenia powinny obejmować zobowiązanie do walki z ubóstwem wśród dzieci z poszanowaniem praw dziecka a także wyraźne wytyczne co do dobrej praktyki i odpowiednich celów w zakresie usług dla najmłodszych, edukacji, zdrowia, ochrony praw dziecka, zatrudnienia, usług społecznych, wsparcia rodzin, mieszkalnictwa, sportu i rekreacji.

UE musi wyrzucić presję na państwa członkowskie, by zagwarantowały przestrzeganie praw najwrażliwszych grup dzieci. Niektóre grupy dzieci są szczególnie zagrożone ubóstwem, na przykład dzieci z domów dziecka, samodzielni niepełnoletni, dzieci z niepełnosprawnościami, dzieci imigrantów, dzieci romskie. Potrzebne są działania kierunkowe, uwzględniające dodatkowe problemy tych dzieci oraz wykluczenie dyskryminacji.

Skutki kryzysu będą odczuwane przez społeczeństwo na długo po pierwszych znakach poprawy gospodarki. Mądre inwestowanie w dzieci może złagodzić długofalowe negatywne skutki kryzysu i pomóc zbudować bardziej zrównoważoną przyszłość dla całej Unii.

Wielu w potrzebie i więcej potrzeb – badanie Eurodiakonii na temat wpływu kryzysu gospodarczego na dostawców usług społecznych Heather Roy, sekretarz generalny Eurodiakonii

Kiedy pod koniec 2008 r. kryzys finansowy stał się rzeczywistością, Eurodiakonia była zdania, że należy ocenić, w jaki sposób kryzys, a w szczególności kryzys socjalny, wpłynie na możliwości zapewnienia przez naszą organizację niezbędnych usług socjalnych osobom w potrzebie. Pomiędzy styczniem a marcem 2009 r. przeprowadziliśmy badania, prosząc naszych członków o określenie wpływu kryzysu na organizacje, ich finanse, zapotrzebowanie na usługi.

Na naszą prośbę odpowiedziało 21 z 33 organizacji członkowskich, przekazując nam swoją opinię na temat kryzysu finansowego i jego skutków społecznych. Wnioski płynące z odpowiedzi są niepokojące. Przekazaliśmy je naszym partnerom instytucjonalnym, chcemy się również dowiedzieć, w jaki sposób pomagać naszym członkom w zapewnieniu podstawowych usług potrzebującym.

Nasz pierwszy wniosek jest taki, że ludzie istotnie cierpią z powodu kryzysu, a najbardziej cierpią ci, którzy byli dotknięci ubóstwem i wykluczeniem społecznym jeszcze zanim kryzys się rozpoczął. Po drugie, organizacje członkowskie Eurodiakonii, jako dostawcy usług, oferują potrzebującym usługi takie jak programy

żywnościowe, pomoc bezdomnym, czy doradztwo kredytowe. Jednocześnie, wiele spośród naszych organizacji członkowskich ma spore trudności z dostępem do środków finansowych z powodu niższego finansowania ze strony państwa. W niektórych krajach sytuacja nie osiągnęła jeszcze punktu krytycznego, ponieważ budżet na 2009 r. ustalano przed początkiem kryzysu, ale w perspektywie istnieje niebezpieczeństwo, że władze będą próbowały odzyskać pieniądze wydane na ten cel i finansowanie usług spotka się z cięciami.

Po trzecie, w Europie zdają się istnieć różnice regionalne pod względem wpływu kryzysu i perspektyw na przyszłość. Dostawcy usług Diaconii w krajach nordyckich zdają się mniej dotknięci kryzysem i bardziej optymistycznie nastawieni do przyszłości. W krajach Europy Wschodniej organizacje zdają się mocniej dotknięte kryzysem i bardziej pesymistycznie nastawione do przyszłości.

Co teraz powinno się stać? Musimy inwestować w usługi socjalne. Należy nadal dotować niezbędne usługi, których działanie jest niezbędne do zwalczania kryzysu. Nasi członkowie prowadzi negocjacje z rządami państw, aby zapewnić funkcjonowanie swoich usług bez pogorszenia ich jakości. Musimy zapewnić wsparcie osobom, które straciły teraz pracę, ale również wspierać tych, którzy żyli w ubóstwie jeszcze przed nastaniem kryzysu. Komunikat Komisji z czerwca 2009 r. był rozczarowujący, ponieważ nie dość poważnie traktował potrzeby osób długotrwale bezrobotnych i żyjących w ubóstwie. Nasi członkowie liczą na dalsze finansowanie wsparcia osób pozostających poza rynkiem pracy i wdrażanie zaleceń aktywnej integracji.

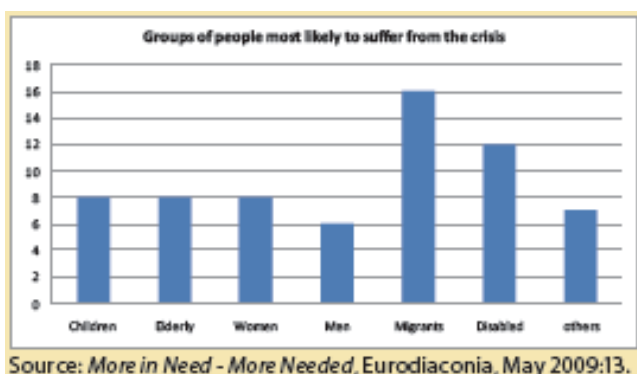
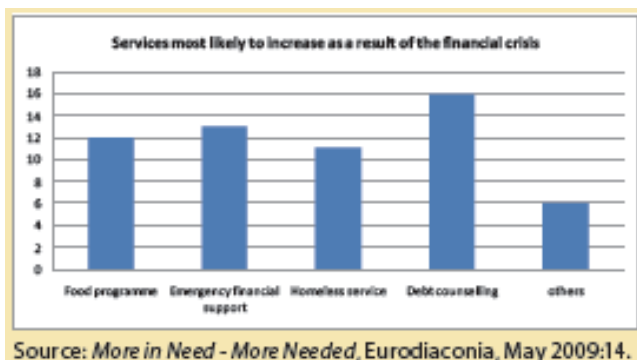
Dostrzegamy złożoność kwestii ubóstwa w czasie kryzysu i rzeczywistą sytuację coraz większej liczby osób, zmagających się z wieloma trudnościami. Dlatego należy zapewnić im dostęp do wielu zintegrowanych usług, odpowiadających na te złożone potrzeby. Oczekujemy również na reformę funduszy strukturalnych, tak by były łatwo dostępne i odpowiadające bieżącym potrzebom, a przede wszystkim chcemy nowych metod wspierania lokalnych usługodawców, mających problemy z płynnością finansową z powodu kryzysu, aby nie cierpiały na tym ciągłość i jakość usług.

Jeśli chodzi o samą Eurodiakonię, to jesteśmy zdania, że należy przemyśleć wartości i koncepcje wzrostu i zatrudnienia. Musimy pamiętać, by wzrost był zawsze zrównoważony i służył wyższym celom postępu socjalnego. W takim świetle nowa strategia UE powinna zapewniać większą spójność i integrację społeczną, jako nadrzędny cel programów.

To jasne, że pełne spektrum kryzysu finansowego i jego społecznych skutków dopiero się ujawni, ale dlatego należy kontynuować monitoring społecznych skutków kryzysu. Eurodiakonia i jej członkowie mają zamiar w tym uczestniczyć, ale zaangażować powinny się również rządy państw członkowskich i instytucje UE.

Kopia raportu dostępna jest na stronie www.eurodiaconia.org

Eurodiaconia to federacja organizacji, instytucji i kościołów, zapewniających usługi socjalne i zdrowotne oraz edukację opartą na wartościach chrześcijańskich w 20 krajach Europy.

Kryzys w krajach rozwijających się

Maria-Waltraud Rabitsch, Starszy doradca ds. ubóstwa, rozwoju wsi i decentralizacji w Austriackiej Agencji Rozwoju

Kraje rozwijające się nęka de facto kilka wzajemnie powiązanych i wzmacniających się wzajemnie kryzysów (tzw. Kryzys trzech F – z ang.: fuel, food and financial crisis)

W ciągu ostatnich kilku lat niektóre z najuboższych państw na świecie doświadczyły ogromnego wzrostu cen podstawowych produktów żywnościowych, czego wynikiem był długotrwały głód, niedożywienie i ubóstwo, uniemożliwiające osiągnięcie pierwszego z Milenijnych Celów Rozwoju. Około 100 milionów nowych osób znalazło się poniżej oznaczanego w danym kraju poziomu ubóstwa. Liczby dotyczące głodu są równie alarmujące. Około miliarda ludzi na świecie kładzie się spać głodnych, choruje z powodu niedożywienia lub umiera z głodu.

Wysokie ceny paliwa, są blisko powiązane z cenami żywności, ponieważ prowadzą one do wyższych kosztów produkcji żywności (nawożenie, siew, nawadnianie itd.), jej przetwórstwa i transportu. Jednocześnie nowy międzynarodowy trend popierający biopaliwa stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa żywnościowego, ochrony środowiska i praw człowieka. Presja na i tak zagrożone grupy społeczne oraz na zasoby naturalne zwiększyła się z powodu zjawiska zagarniania ziemi

uprawnej w krajach rozwijających się, co zmusza drobnych rolników do porzucania własnej ziemi i przenoszenia się na odległe i mniej żyzne tereny. Zgodnie z niedawnym badaniem³⁰, spisy krajowe odnotowały 2 492 684 hektary zabranej ziemi w pięciu afrykańskich krajach w latach 2004-2009.

Trzecie „F” dotyczy kryzysu finansowego. Zgodnie z najnowszymi prognozami, przepływ kapitału prywatnego do krajów rozwijających się zmniejszy się do końca 2009 r. do około 165 mld dolarów. T mniej niż połowa sumy przekazanej w 2008 r. Koszty pożyczek w krajach rozwijających się również rosną, ponieważ w miarę jak wycofują się inwestorzy, podnosi się oprocentowanie i premie za ryzyko. Bezpośrednim skutkiem jest spadek nakładów na publiczne usługi i infrastrukturę, co ma bezpośredni wpływ na uboższe warstwy społeczeństwa i prowadzi do zmniejszenia zatrudnienia, w szczególności w sektorze budowlanym. Ludzie, którzy tracą pracę mogą wydawać mniej na jedzenie, usługi zdrowotne i edukację dzieci, co spycha ich w zamknięty krąg ubóstwa, prawdopodobnie na kolejne pokolenia.

Ponadto, kraje rozwijające się są coraz mocniej dotknięte skutkami zmian klimatycznych. Ponieważ są już ubogie i zadłużone, nie mają środków na walkę ze skutkami susz i powodzi i inwestowanie w metody łagodzenia skutków i przystosowania się, niezbędne do ochrony warunków życiowych większości populacji. Nie mogą być realizowane na przykład inwestycje w nowe produkty, zwiększone zabezpieczenia przeciwko szkodnikom i chorobom, opracowanie systemów zrównoważonej gospodarki zasobami (ziemią i wodą).

Oto skutki kryzysu w powyższych trzech sferach:

- **Zaniechanie inwestycji prywatnych i publicznych** we wszystkich sektorach i na wszystkich szczeblach, co z kolei negatywnie wpływa na poziom życia najwrażliwszych grup, dodatkowo pogłębione przez spowolnienie inwestycji prywatnych wewnętrznych i zagranicznych.

- **Mniejsze wsparcie finansowe** ze strony ofiarodawców w recesji (Irlandia, Włochy). Niespełnienie zobowiązań do utrzymania stałego poziomu wsparcia (Wielka Brytania), ze względu na to, że jest on mierzony procentem przekazywanego PKB – przy zmniejszeniu PKB ofiarodawcy będzie to o wiele mniej.

- **Zmniejszone przekazy do kraju** ze względu na utratę pracy przez emigrantów i ich konieczność powrotu do kraju z powodu rosnącego bezrobocia i kosztów życia w krajach Północy³¹. Poziom ubóstwa wzrasta, ponieważ emigranci nie są w stanie utrzymać swoich rodzin w kraju.

- **Obniżenie poziomu produkcji eksportowej** ze względu na większe ryzyko i gorsze warunki w handlu międzynarodowym. Z powodu mniejszego popytu na globalnym rynku tanieją produkty, od których zależy produkcja w wielu krajach rozwijających się.

³⁰ IIED, FAO, IFAD: „Land grab or development opportunity? Agricultural investment and international land deal in Africa, 2009.

³¹ Bank światowy niedawno zapowiedział obniżenie środków przekazywanych w 2009 r. do Afryki o 4-8%. Oznacza to miliard dolarów mniej.

Kryzys nakręca spiralę głodu i ubóstwa³²: niższe inwestycje negatywnie wpływają na zatrudnienie i dochody³³, a rosnące koszty produkcji, przetwórstwa i transportu negatywnie wpływają na drobną produkcję rolną, co z kolei pogłębia różnice pomiędzy regionami. Zdaniem niektórych ekspertów najmocniej dotknięte są ośrodki miejskie, ponieważ są najmocniej powiązane z rynkami światowymi, ale wiadomo, że przy ograniczonych środkach pomoc najszybciej otrzymają stolice i regiony bardziej dochodowe. Obszary wiejskie pozostaną najmocniej dotknięte, a osoby tracąc pracę w sektorze budowlanym i przemyśle miejskim będą migrować z powrotem na wieś.

Czy istnieje wyjście z kryzysu?

Najważniejsze jest utrzymanie Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA) na odpowiednim poziomie i dotrzymanie zobowiązań z Monterrey. Choć potrzeba stosunkowo niewiele pieniędzy w porównaniu do tych wydanych na ratowanie zachodniego systemu bankowości czy przemysłu samochodowego, może to okazać się trudnym zadaniem, ze względu na tendencję do zaspokajania w pierwszej kolejności własnych potrzeb.

W istniejących ramach współpracy rozwojowej, ważnym krokiem do zagwarantowania skuteczności wysiłków na rzecz rozwoju jest wypełnienie podstawowych założeń Deklaracji Paryskiej w sprawie Skuteczności Pomocy, w szczególności w zakresie Managing for Global Results. Dlatego też współpraca rozwojowa musi być nakierowana na pomoc najbiedniejszym poprzez:

- pomoc w sektorach i obszarach najwyższej wagi (drobne rolnictwo, nieformalny sektor prywatny, drobny handel);
- zapewnienie pełnego uczestnictwa w procesie podejmowania decyzji;
- podkreślenie ochrony socjalnej grup wrażliwych.

W szerszej perspektywie, należy restrukturyzować globalne systemy handlu. Należy obciąć dotacje do eksportu w krajach rozwiniętych i ograniczyć dumping, a także zapewnić krajom rozwijającym się lepszy dostęp do rynków międzynarodowych i wprowadzić regulacje dotyczące jakości. Należy również wprowadzić szerszą kontrolę globalnego systemu finansowego, by zwalczać spekulacje i unikanie płacenia podatków oraz wykupywanie ziemi w krajach rozwijających się przez zagranicznych inwestorów. Rozwój współpracy może przyczynić się do walki z ubóstwem, tylko jeśli globalny system finansowy wesprze jego cele.

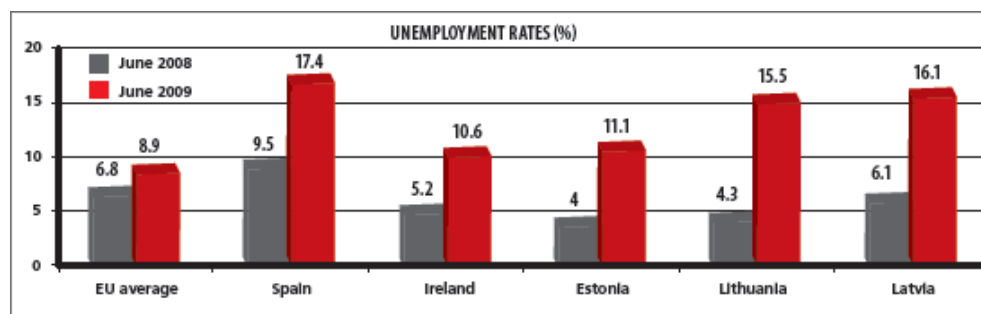
Kryzys w liczbach

Poniższe dane pochodzą z syntetycznego opracowania Komitetu Ochrony Socjalnej (SPC) UE, sporządzonego na podstawie kwestionariusza, wypełnianego przez państwa członkowskie. Wszystkie państwa członkowskie mają różne realia i różne sposoby obliczania swoich danych. Do tego nie wszystkie wypełniły kwestionariusz.

³² Według analiz banku światowego 53 mln ludzi zostanie zepchniętych w ubóstwo w wyniku globalnego spowolnienia gospodarczego. Do tego dochodzi 135-150 mln osób zubożałych z powodu kryzysu żywnościowego i paliwowego w latach 2007-2008.

³³ Nie ma oficjalnych statystyk dotyczących nieformalnej gospodarki (np. pracy dzieci, sprzedawców ulicznych). Formalna stopa bezrobocia będzie wzrastać. Według ILO bezrobocie na świecie w 2009 r. wzrośnie o 18-30 mln w porównaniu z 2007 r. Jeśli sytuacja będzie się pogarszać liczba ta może osiągnąć 50 mln. CIDSE: „From collapse to opportunity: Development perspectives on the global financial crisis”, kwiecień 2009.

Kwestionariusz został zainicjowany przez SPC jako narzędzie pomiaru społecznych skutków kryzysu, ale skupia się on głównie na wpływie kryzysu na bezrobocie.

Zatrudnienie ucierpiało w wyniku recesji

Nowe miejsca pracy w latach 2006-2008: 9,5 mln³⁴

Miejsca pracy utracone w latach 2009-2010: 8,5 mln (prognoza)

Najwrażliwsi najmocniej dotknięci

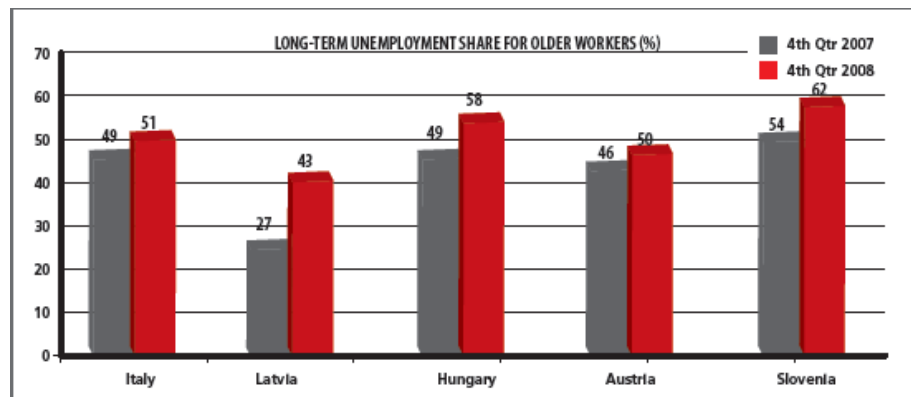
Sytuacja osób młodych i starszych, imigrantów, członków mniejszości etnicznych, osób nisko wykwalifikowanych i posiadających tymczasowe kontrakty pogorszyła się.

Bezrobocie wśród ludzi młodych zwiększyło się w marcu 2009 r. do 18,3% w porównaniu z końcem 2007 r. (14,7%). Conajmniej 4,9 mln młodych ludzi w wieku 15-24 lat pozostawało bez pracy w pierwszym kwartale 2009 r. W Hiszpanii odsetek ten wyniósł 33,6%, co stanowi najwyższą stopę bezrobocia osób młodych w UE.

W czwartym kwartale 2008 r. stopa bezrobocia wśród pracowników spoza UE rosła szybciej niż stopa bezrobocia pozostałych pracowników i pod koniec roku osiągnęła 16% w porównaniu z 14% przed rokiem.

³⁴ Niestety, nie ma danych, mówiących o tym, jaki procent tej liczby stanowią niskopłatne i niewymagające kwalifikacji miejsca pracy.

Udział osób długotrwale bezrobotnych³⁵ wśród starszych pracowników jest wyjątkowo wysoki (51%) i od zeszłego roku znacząco rośnie, w szczególności we Włoszech (z 49% w czwartym kwartale 2007 r. do 53% w czwartym kwartale 2008 r.), na Łotwie (z 27% do 43%), na Węgrzech (z 49% do 58%), w Austrii (z 46% do 50%) i w Słowenii (z 54% do 62%).

Coraz więcej osób polega na świadczeniach socjalnych

Od marca 2008 do marca 2009 liczba osób otrzymujących zasiłek dla bezrobotnych wzrosła w Hiszpanii o 64%, na Słowacji o 65,5%, w Estonii o 164% i na Litwie o 200%. Pomiędzy grudniem 2007 i grudniem 2008 liczba osób otrzymujących zasiłki dla bezrobotnych w Irlandii wzrosła o 70%.

Liczba osób otrzymujących zasiłki z pomocy społecznej zaczęła wzrastać w krajach najbardziej dotkniętych przez kryzys: w 2008 r. o 4,9% w Austrii, o 4% w Danii, o 29,8% w Irlandii, o 19,3% we Francji, o 10,8% w Hiszpanii, o 39% na Litwie i o 14,8% w Portugalii.

Zagrożenie dla mieszkalnictwa grup najbardziej wrażliwych

W niektórych krajach kryzys rynku nieruchomości rozpoczął się już w 2008 r. Ceny spadły: o 3,1% w Irlandii, o 4% w Danii, o 6,8% w Hiszpanii, o 3,3% w Finlandii i o 22,5% w Wielkiej Brytanii.

W sektorze najmu można odnotować przeciwny trend. Czynyse wzrosły powyżej poziomu inflacji w Czechach, Francji (o 3%), na Łotwie (o 23%) i w Finlandii (o 4,6%).

Znacznie wzrosła liczba niespłaconych kredytów mieszkaniowych w Belgii, Estonii, Grecji i Irlandii na Malcie oraz na Litwie. Zwiększyła się również liczba przejęć lokali przez banki w 2008 r.: o 100% w Danii, o 300% w Estonii (i o dalsze 50% w pierwszym kwartale 2009 r.), o 126% w Hiszpanii, o 17% w Grecji i Irlandii i o 70% w Wielkiej Brytanii.

Spadek liczby dostępnych miejsc pracy w 2008 r.:

Wielka Brytania 23%
 Szwecja 31%
 Estonia 42%
 Grecja 54%
 Łotwa 65%

Źródła:

³⁵ Procent osób bezrobotnych dłużej niż 12 miesięcy.

- Nowa wspólna ocena wpływu społecznego kryzysu gospodarczego i reakcji na niego Komisji europejskiej i SPC, opublikowana 29.05.2009 r. Tekst dostępny na stronie Europa: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_protection_committee/council_10133_2009_en.pdf).
- Gwałtowny wzrost bezrobocia w UE, Statistics in Focus 53/2009, Europstat, lipiec 2009. Tekst dostępny na stronie Eurostatu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-053/EN/KS-SF-09-053-RN.pdf).